

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 20__ р.

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та муніципальні фінанси»

на тему: **«ПОДАТКОВІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ
БЮДЖЕТІВ»**

Виконавець:

Студентки 6 курсу, 8М гр.
ЦЗВФН
Гошуренко Наталя Сергіївна

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор
Слатвінська М. О.

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вагомою передумовою розвинутої країни є фінансова самостійність органів місцевого самоврядування, їх незалежність у прийнятті управлінських рішень. Відтак особливої ваги набувають проблеми забезпечення самодостатності бюджетів різних рівнів, автономізації регіональних соціально-економічних процесів та вдосконалення економіко-правових відносин щодо функціонування бюджетної системи загалом. Вказані чинники створюють надійну основу для формування європейських стандартів організації суспільного життя, зумовлюють та активізують потребу пошуку нових шляхів забезпечення стабільності бюджетної та податкової систем, стійкості міжбюджетних відносин, підвищення ефективності бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку. Адже відсутність у органів місцевого самоврядування власного бюджету і права щодо його складання, затвердження і виконання без втручання ззовні унеможлиблює реалізацію законодавчо закріпленого права кожної адміністративно-територіальної одиниці. Це говорить про те, що будь-який орган влади повинен володіти власними ресурсами, необхідними для організації управління економікою та соціальною сферою. Водночас, органи місцевої влади повинні самостійно управляти податками та іншими обов'язковими платежами, які надходять до їхнього бюджету.

Світовий досвід свідчить, що основою фінансової незалежності місцевої влади виступають як місцеві податки і збори, так і загальнодержавні, перелік яких досить широкий. Останній включає не лише дрібні і другорядні, але й значні за обсягами надходження прямих, непрямих, майнових податків та зумовлює їх досить вагому фіскальну роль, перетворюючи власні податкові надходження на одне з основних джерел доходів місцевих бюджетів розвинених країн.

Втім, вітчизняна практика свідчить, що справляння місцевих податків і зборів іманентна низка невирішених проблем, які спричинені відсутністю

необхідних теоретичних обґрунтувань місцевого оподаткування в Україні в контексті зміцнення інституту місцевого самоврядування, невизначеністю окремих організаційних процедур справляння місцевих податків і зборів, визначенням пріоритетів у наданні пільг платникам податків.

Вище зазначене свідчить про актуальність обраної тематики, а теоретична та практична значимість поставленої проблеми вимагають поглибленого наукового пошуку у цій сфері, що й визначило вибір теми дослідження.

Мета дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних основ формування податкових надходжень місцевих бюджетів та розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування стратегічних напрямків посилення фінансової самостійності місцевих бюджетів.

Завдання дослідження:

- розкрити економічну сутність та призначення місцевих бюджетів;
- дослідити теоретичні засади формування податкових надходжень місцевих бюджетів;
- висвітлити організаційно-інституційні основи формування місцевих бюджетів;
- проаналізувати формування дохідної частини місцевих бюджетів України;
- здійснити моніторинг стану та оцінити вплив місцевих податків і зборів на формування місцевих бюджетів;
- оцінити фінансову незалежності органів місцевого самоврядування в Україні;
- висвітлити зарубіжний досвід формування податкових надходжень місцевих бюджетів та окреслити напрями його адаптації до українських реалій;
- розробити пропозиції щодо векторів вдосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні за рахунок податкових надходжень.

Об'єкт дослідження процес формування податкових надходжень місцевих бюджетів.

Предмет дослідження. Податкові стратегії формування місцевих бюджетів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої в роботі мети були засновані такі методи: метод статистичного аналізу, методи індукції та дедукції, методи аналізу та синтезу, порівняння, методи теоретичного та практичного узагальнення, таблично-графічний метод.

Інформаційна база дослідження Податковий кодекс України, статистичні звіти Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, звітність Державної податкової служби України, звіти Державної казначейської служби України, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, Інтернет ресурси.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (120 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 101 сторінку. Основний зміст викладено на 82 сторінках. Робота містить 11 таблиць, 24 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні засади формування доходів місцевих бюджетів» розкрито економічну сутність та призначення місцевих бюджетів й досліджено теоретичні засади формування податкових надходжень місцевих бюджетів. Водночас висвітлено інституційно-правові основи формування місцевих бюджетів.

У другому розділі «Практика та проблематика формування податкових надходжень місцевих бюджетів в Україні» проаналізовано формування дохідної частини місцевих бюджетів України та здійснено моніторинг стану й оцінено вплив місцевих податків і зборів на формування місцевих бюджетів. Крім того оцінено фінансову незалежність органів місцевого самоврядування в Україні.

У третьому розділі «Стратегічні напрями реформування механізмів формування податкових надходжень місцевих бюджетів в Україні» висвітлено зарубіжний досвід формування податкових надходжень місцевих бюджетів та

запропоновано напрями його адаптації до українських реалій та розроблено пропозиції щодо векторів вдосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні за рахунок податкових надходжень.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. На сучасному етапі розвитку бюджетної системи місцеві бюджети займають вагому роль. Виступаючи одним із ключових джерел задоволення суспільних потреб, вони сприяють розвитку економіки, підтримці та оновленню інфраструктури та забезпеченню вирівнювання соціально-економічної диференціації. Відтак, багатоплановість ролі місцевих бюджетів полягає в тому, що вони є: чинником соціально-економічного розвитку та фінансової стабільності; важливим інструментом фінансового вирівнювання та макроекономічного регулювання; важелем перерозподілу суспільного продукту; фінансовою базою реалізації функцій органів місцевого самоврядування; планом формування і витрачання фінансових ресурсів території; джерелом одержання фінансового ресурсу для забезпечення розвитку адміністративно-територіального утворення; інструментом реалізації загальнонаціональних стратегій, державних та регіональних програм розвитку.

2. Джерелом загальнодержавних податків і зборів, які акумулюються до місцевих бюджетів, повинні бути податки, над якими органи місцевого самоврядування здійснюють повний контроль, і доходами від яких розпоряджатимуться на власний розсуд. За такими критеріями органи місцевого самоврядування матимуть свободу вибору щодо обсягів місцевих бюджетів і нести відповідальність перед місцевими платниками податків за свій вибір і спосіб використання їхніх грошей. До таких податків можемо віднести податки на власність (тобто податки на домашнє і підприємницьке майно). Податки на нерухомість (майно) повинні відігравати важливу фіскальну роль у формуванні дохідної бази бюджетів локального рівня.

3. Дослідження організаційно-інституційних основ формування та

виконання місцевих бюджетів в контексті фінансової децентралізації дозволило виокремити зміни, які відбулися з початком реформування, а також акцентувати на позиціях економістів і науковців щодо доцільності проведення реформи децентралізації в комплексі з реформою адміністративно-територіального устрою України. По-перше, зміна адміністративно-територіального устрою в Україні стала необхідною умовою формування спроможного місцевого самоврядування, що і зумовило проведення реформи місцевого самоврядування, яка включає адміністративно-територіальну реформу та фінансову децентралізацію. Оскільки на передові позиції в контексті децентралізації виступають місцеве самоврядування та адміністративно-територіальні одиниці низового рівня, подолання проблем деструктивного розвитку малих муніципальних систем, порушення системних взаємозв'язків між ними та неспроможності до забезпечення соціально-економічних зрушень стало ключовим аспектом у питанні забезпечення розвитку держави. Тому реформу місцевого самоврядування в напрямку децентралізації та формування об'єднаних територіальних громад слід розглядати не як ціль, а як механізм її досягнення. Основною ціллю в цьому випадку виступає активізація економічного зростання за принципом «знизу-вгору» в державі. А ключовим інструментом досягнення цілі визначено використання ендогенного фінансово-економічного потенціалу. По-друге, позитивним аспектом проведення реформування в Україні є дуальний підхід до процесу в контексті визначення концептуальних основ адміністративно-фінансової децентралізації. В цьому контексті увагу акцентовано не тільки на забезпеченні спроможності низової ланки управління та формування фінансово та функціонально дієздатних громад. Чільне місце займає також питання утвердження ефективної державної регіональної політики. Такий підхід сприяє системності вирішення наявних проблем.

4. Дослідження показало, що податки та збори мають суттєвий вплив на формування місцевих бюджетів. За 2014-2019 рр. простежується поступове зростання місцевих податків і зборів з 8,1 млрд. грн. до 73,575 млрд. грн.

Загалом податкові надходження зросли з 75,3 до 270,546 млрд. грн. Особливо велику роль відіграє частка місцевих податків і зборів у забезпеченні фінансової автономії місцевих бюджетів. Якщо за рахунок власних податкових джерел місцеві органи влади могли фінансувати 60 – 80% своїх потреб, тоді їх залежність від рішень вищих органів влади стосовно дохідної частини місцевих бюджетів буде мінімальною. Це приведе до зростання рівня політичної незалежності та фінансового забезпечення місцевого самоврядування, сприятиме економічному зростанню держави.

5. На збільшення питомої ваги місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів вплинули прийняті протягом 2014–2015 рр. зміни до бюджетного та податкового законодавства, що визначили нову модель фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування, в контексті якої сформовано основні засади реформування бюджетно-податкової децентралізації. Отже, протягом останніх років зміни податкового та бюджетного законодавства в напрямі збільшення обсягів доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів були проведені з використанням таких методів, як ліквідація неефективних податків і введення нових; розширення об'єктів оподаткування; зміна податкових ставок; розширення кола платників податків; перегрупування податків (переведення загальнодержавних податків (єдиного податку та плати за землю)) на місцевий рівень. В роботі досліджено, що упродовж 2015-2019 рр. спостерігалось абсолютне домінування єдиного податку як складової системи місцевого оподаткування в Україні. Питома вага єдиного податку в місцевих податках і зборах в 2015 році складала 40,64% і зросла до 47,94% в 2019 році. При цьому фіскальна вага єдиного податку тільки зростала. Заміна податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, комплексним податком на майно в 2015 р. докорінно змінила структуру надходжень місцевих податків і зборів. Саме цей чинник вирішальний, оскільки динаміка абсолютних і відносних показників надходження єдиного податку не зазнали суттєвих змін. Єдиний податок використовувався підприємцями для зменшення навантаження на фонд оплати

праці та оптимізації оподаткування через дроблення бізнесу. Єдиний податок займає найсуттєвіше місце у структурі надходжень від місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів.

6. На сьогодні існуюча в Україні модель міжбюджетних відносин є неефективною у зв'язку з наявністю таких проблем, як посилення диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів, недостатня фінансова забезпеченість місцевих бюджетів, їх значна залежність від фінансової допомоги з боку держави, неузгодженість інтересів органів державної влади та місцевого самоврядування, незацікавленість місцевих органів влади в нарощуванні власних доходів і розвитку територій.

7. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів є корисним для України, тому що враховуючи його ми можемо збільшити дохідну частину місцевих бюджетів. Наприклад, удосконалити справляння податку на доходи фізичних осіб. Перераховувати податку на доходи фізичних осіб до бюджету необхідно не за місцем походження доходу платника податків (тобто за місцем діяльності працівника), а за місцем його реєстрації (місце проживання), тому що місцеві органи влади при формуванні бюджету повинні керуватися потребами місцевих жителів у отриманні суспільних благ, які змінюються зі змінами рівня доходів. У цьому випадку податок на доходи фізичних осіб буде діяти як плата за користування місцевою інфраструктурою, оскільки відмінності в податковому навантаженні визначають відмінності в обсязі та якості надання місцевих суспільних благ і послуг. Також, врахувавши досвід Італії, при справлянні податку на нерухоме майно враховувати вартість об'єкта, а не його площу.

8. Основними проблеми формування доходів місцевих бюджетів є недостатня самостійність органів місцевого самоврядування, висока частка міжбюджетних трансфертів, недоступність та / або низька якість публічних послуг, відмінність між діями влади та потребами і інтересами громадян, розподілу прав між державними та місцевими органами влади, низький рівень економічного розвитку місцевих територій, відсутність належного кадрового

забезпечення, яке б належно виконувало поставлені функції, високі ризики корупційних дій щодо використання бюджетних коштів, нераціональність перерозподілу фінансів, сформованих на місцевому рівні. нецільове використання бюджетних коштів.

Напрямами вирішення основних проблем є закріплення за органами місцевого самоврядування більшої частини загальнодержавних податків; збільшення ставки єдиного податку; вдосконалення механізму міжтериторіального фінансового вирівнювання; чіткий розподіл конкретних завдань між різними рівнями влади, що поступово призведе до переходу до децентралізація державних фінансів; запровадження дієвих програм підвищення кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування та надання їм необхідної консультативної і методичної допомоги з боку органів виконавчої влади; удосконалення податкового законодавства з метою надання місцевим органам прав та можливостей формувати бюджети за рахунок власних джерел для підвищення їх самостійності у забезпеченні необхідним обсягом коштів; запровадження механізму контролю за законністю рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню адміністративних та соціальних послуг; підвищення спроможності громад для виконання покладених на них функцій, що призведе до забезпечення якісних послуг; створення нових високопродуктивних виробничих підприємств і робочих місць з метою забезпечення зайнятості населення, що, у свою чергу, призведе до зменшення кількості вибулого населення та збільшення податкових надходжень району.

АНОТАЦІЯ

Гошуренко Н. С. «Податкові стратегії формування місцевих бюджетів».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою професійного за спрямування «Державні та муніципальні фінанси». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів, призначення місцевих бюджетів, теоретичні засади формування податкових надходжень місцевих бюджетів та висвітлюються інституційно-правові основи їх формування. Проаналізовано формування дохідної частини місцевих бюджетів України та здійснено моніторинг стану й оцінено вплив місцевих податків і зборів на формування місцевих бюджетів. Крім того оцінено фінансову незалежність органів місцевого самоврядування в Україні. Висвітлено зарубіжний досвід формування податкових надходжень місцевих бюджетів та запропоновано напрями його адаптації до українських реалій та розроблено пропозиції щодо векторів вдосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні за рахунок податкових надходжень.

Ключові слова: доходи, податки, місцевий бюджет, податкова стратегія, місцеві податки.

ANNOTATION

Goshurenko N. «Tax strategies for the formation of local budgets».

Qualifying work for a master's degree in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance" in the master's program of professional in the field of "Public and Municipal Finance». - Odessa National Economic University. - Odesa, 2020.

The paper considers the theoretical aspects of the formation of local budget revenues, the appointment of local budgets, the theoretical foundations of the formation of tax revenues of local budgets and highlights the institutional and legal basis for their formation. The formation of the revenue side of local budgets of Ukraine is analyzed and the state is monitored and the impact of local taxes and fees on the formation of local budgets is assessed.

In addition, the financial independence of local governments in Ukraine was assessed. The foreign experience of formation of tax receipts of local budgets is covered and the directions of its adaptation to the Ukrainian realities are offered and offers concerning vectors of improvement of formation of incomes of local budgets in Ukraine at the expense of tax receipts are developed.

Key words: revenues, taxes, local budget, tax strategy, local taxes.